

Marje Metsur

Foto: Aldo Luud

Ave-Marleen Rei

R ä s t i k u
p i h t i m u s

Marje Metsur

Raamatu väljaandmist on toetanud Eesti Kultuurkapital

Fotod: Mairi Hүүdma, Priit Grepp, Aldo Luud, Alan Proosa,
Gabriela Liivamägi, Henno Saarne, Maire Jõelaid, Vilve Tiik,
Valdur Vahi, Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum, Teater Vanemuine,
Tallinna Linnateater, erakogu

Toimetanud Rait Avestik ja Mari Karlson

Kujundanud Andres Tali

Fotod © autorid ja valdajad

Tekst © Ave-Marleen Rei

© Tänapäev, 2016

ISBN 978-9949-85-060-0

www.tnp.ee

Trükitud OÜ Greif trükikojas

Sisukord

Saateks	9
Lapsepõlv	13
Teatrikool	35
Uue teatri süünd	69
Lauldes varumehepingilt ära	86
Kajakas sirutab tiibu	111
«Rästiku pihtimus»	122
Oma lavastajatega laineharjal	135
Tagasi varumehepingile	162
Uus algus – noorte meestega Lõna-Eestisse	177
«Rästiku pihtimus» vol 2	211
Marje, Kaupo ja teised	219
Kokkuvõtte asemel	247
Kullateraga inimesed	257
Lisad	259
<i>Marje Metsuri aunimetused ja tunnustused</i>	259
<i>Marje Metsuri rollid</i>	259
<i>Kasutatud materjalid</i>	269
<i>Isikunimede register</i>	273

*«Aeg võib hoida näitlejat
vahel valguses ja vahel varjus,
mõned põlevad ja valgustavad ise,
ajast küsimata.»*

Tunnustuskirjalt
Marje Metsurile
Eesti Näitlejate Liidu
auliikmeks saamise puhul

S a a t e k s

Minu tutvus Marjega algas oktoobris 2011. Muidugi teadsin juba ammu enne seda, kes on Marje Metsur. Nagu mitmed siin raamatus sõna võtvad inimesedki tõdevad: isegi, kui sa pole Marjet laval näinud, siis teadmine, et sellise häälega näitlejanna on olemas, on kusagile ajusagarasse kinnitunud. 2011. aastal töötasin Vanemuise teatri pressiesindajana, aasta varem oli Vanemuise väikeses majas jõudnud vaatajate ette Sofi Oksaneni «Puhastus», lavastajaks Liisa Smith, peaosas Marje Metsur. Mõned juhused viisid selleni, et «Puhastuse» külalisetendustele Soome Turu linna oli mul võimalus kaasa sõita. Sealsetel etendusjärgsetel õhtutel nägin Marjet kui säravat seltskonnahinge. Hiliste öötundideni jutustas ta nooremate kolleegidele köitvaid lugusid nii enda elust kui teatrist. Nondel hilistel õhtu- või varastel hommikutundidel jõudsin järeldusele, et tema lood on väärt laiemat publikut. Need on liiga põnevad, teatraalsed, elulised ja olulised, et jääda vaid Marje lähemate sõprade kuulata.

Aastapäevad hiljem tegin Marjele ettepaneku alustada tööd tema elust kõneleva raamatuga. Esialgu oli vastus eitav, sest Marje arvates polevat tal suurt midagi öelda. Leppisin. Aeg möödus. Ja siis võttis Marje ise minuga ühendust ning teatas, et ta on ümber mõelnud. Hakkasime tööle. Kogusime materjale, pidasime plaani. Aga siis saabus Marjel mustem periood: infarkt viis nii töö- kui eluisu. Käsikiri seisis ja ootas. 2015. aasta suvel kutsus Ain Mäeots Marje osalema Vane-muise suvelavastuses «Obinitša». Uus töö andis tagasi energia ja ka tahtmise veel midagi maailmale öelda. Jätkasime oma koostööd sealt, kus olime peatunud. Nüüd, Marje 75. juubeli aastal, on see, mis tal öelda on, kaante vahele saanud.

Minu jaoks on Marje üks suur vastuolude kogum. Marje teatrikooli-aegne kursuseõde Anne Tuuling tõdeb, et ta on korduvalt pidanud inimestele kinnitama: Marje ei ole peen linnaproua, kes ise lillegi ei liiguta. On just vastupidi: Marje käed on kogu aeg tööd täis, aias, köögis ja muidugi teatris. Ometi kannab ta kogu hiilguses välja ka kõige peenemad kleidid ja kõige kõrgemad kontsad.

Marjet peetakse väga rõõmsameelseks ja seltskondlikuks, kuid tema loomuses on ka tumedam pool, mis viib äsja õnne tipul kõndinud naise sügavasse masendusse. Ta on väga energiline suhtleja, kes armastab samas tundide viisi omaette metas jalutada. Vastuolu? Mati Unt on öelnud, et Marjele ei pruugi iga roll sobida, aga kunagi ei tea, mis see on, mis talle järgmiseks sobib. Tabamatu? Marje ei häbene suuri sõnu ja tundeid väljendada. Samas ei kao ta silmanurgast kunagi väike muie, mis lubab nii iseenda kui elu üle naerda. Abikaasa Kau-po Metsuri sõnul on Marje küll pisike, aga iga sentimeeter temast on dünaamiit ...

Ka Marje teatritee on olnud vastuoluline. Koos lavakunstikateedri II lennuga oli ta Noorsooteatri/Tallinna Linnateatri asutaja ning töötas selles teatris 44 aastat. Kindel koduteater

ei tähendanud aga sugugi alati kindlat tööd. Marjel on tulnud mitut puhku pika pingi lõpus episoodilisi rolle oodata ja mitut puhku repertuaari kandev jõud olla. Perioodid, kus pole väärilist tööd või pole üldse tööd, on kahtlemata rasked taluda, mõned peavad vastu, teised mitte. Marje ooteperioodid on möödunud pidevas valmisolekus ja usus – kui töö on tulnud, on Marje olnud vaimselt ja füüsiliselt valmis seda vastu võtma. See on tugevus. Repertuaari kandva jõuna õnnestus tal vältida läbipõlemist, mis on samuti üks kunstnikute suurtest ohtudest. Kui koduteater majanduslikult rasketel aegadel Marjele selja keeras, oli see kahtlemata pöördeline sündmus. Esialgu viis pööre allapoole, siis jälle mäest üles.

Marjel on olnud õnne mängida paljudes lavastustes, millel on pikk lavaiga ja suur publikuhuvi. Nagu ta ise ütleb, on olnud tema Oscariteks just publiku toodud meepurgid, villased sokid-kindad, lilled ja kallistused. Marje on selle eest tänulik ja ütleb, et armastab oma publikut. Olgu see raamat siis väikeseks tänuks inimestele, kes on pühendanud oma aega, et Marjet laval vaadata.

Ave-Marleen Rei
suvi 2016

**Koolilaps
Erastvere
7-klassilises
koolis.**

Lapsepõlv

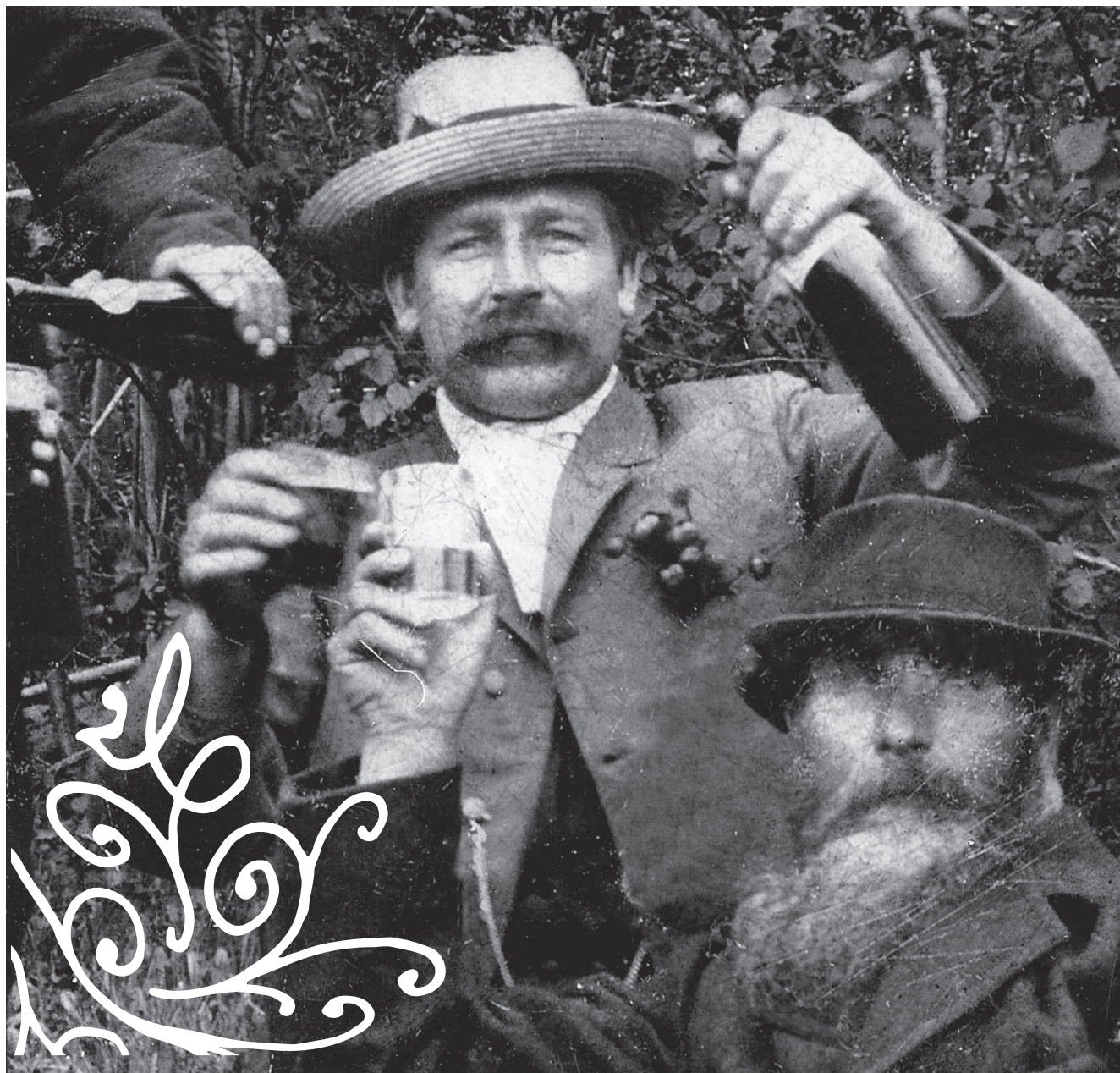
1941. aasta 22. juuni varahommikul kell 4.30 annab Saksa saadik Moskvas Vjatšeslav Molotovile üle dokumendid, millega Saksamaa kuulutab Nõukogude Liidule sõja. Sama teeb ka Saksa välisminister Joachim von Ribbentrop, kes annab Berliinis Nõukogude Liidu suursaadikule üle samasisulised dokumendid. Viis päeva hiljem sünnib Venemaal Toropetsi oblastis Zaitsevo külas Maria Mihhailova, keda kolmveerand sajandit hiljem teab iga teatrihuviline eestlane näitlejanna Marje Metsurina.

Marje vanaisa Joonas Rõigas läks üle-eelmise sajandivahe- tuse paiku Kanepist Tveri oblastisse Toropetsi õlle- ja viina- pruulijaks, oli sellel alal väga edukas ning tema lapsed «käisid siidis ja sametis». Marje ema Elfriide abiellus seal mehega, kelle ema oli poolatar ja isa venelane. Perenime Mihhailova päris Marje niisiis isalt. Eesnimeks taheti küll panna Marje, aga kuna see vene ametnikule midagi ei öelnud, siis otsustas ta dokumentidele kirjutada Maria. Kutsuma hakati Mariat siiski Marjeks.

Marje jutustab sellest ajast sugulaste mälestustele toetudes: «Tollel ajal oli sealkandi eesti asundus suur – üle kaheksa tuhande inimese. Stalinile see ei meeldinud ning minu emapoolne vanaisa ja palju teisi eestlasi vahistati, pandi rongile ja viidi teadmata suunas. Hiljem selgus, et mitu tuhat eestlast oli maha lastud. Meie maja põletati ning kirsiaed ja õunapuud raiuti maha. Minu tädi Salme olla samal ajal kitarri kätte võtnud ja õues pärnapuu all eesti laule laulnud.»

Nii algas Marje perekonna kannatuste rada: isa läks sõtta ja langes, Marje emast koos kolme väikese tütrega said

**Ainus säilinud pilt
Marje vanaisast Joonas
Rõigasest (pudeligas).**

**Marje ema
Elfriide oma
leeripäeval.**

Marje isa ja ema
ei saanud kaua
koos olla.

sõjapõgenikud. Marje vanem õde Tamara Rõigas meenutab: «Kell 12 öösel anti evakueerimiskäsk, ema võttis meid, lehma, mähkmed ja mõned asjad, hobune rakendati vankri ette ja asusime teele. Oli oktoobrikuu, lumi oli paks ja kuulid vihisesid metsas. Neli kuud elasime talvel kuuseokstest onnis, ema pidi Marje mähkmeid kuivatama ümber oma ihu. Marje nuttis kogu aeg – see on küll imeasi, et ta üldse ellu jäi.»

Napilt pääses tilluke Marje eluga ka ühest pommitamisest. Ta oli siis üheksakuune, kui jäi pommitabamusest põlevasse majja, kus ajutiselt peavarju otsiti. Marje päästnud Vene lendur olla ta kõrgele kätele tõstnud ja öelnud, et sellest tüdrukust tuleb näitleja, sest tal on nii kõva hää! Ka Marje enda esimene mälestus on seotud õnneliku õnnetusega. «Olin kahe ja poole aastane, kui ronisin lahtisest aknast välja vaatama ja kukkusin. Siiani on peas näpuotsasuurune arm, kuhu juuksed ei kasva. Muidugi oleks see kõik võinud ka palju halvemini lõppeda, aga head haldajad hoidsid mind,» meenutab Marje.

Sõja lõppedes 1945. aastal oli Marje perel kindel plaan Eestisse tagasi tulla. 1946. aasta kolmekuningapäeval saabuti pärast pikka reisi Võrru. «Olin umbes viiene, kui Venemaalt ära tulime, asjad olime kõik maha jätnud, mõned pambud, mõned armsad asjad ja mõne kuldsõrmuse saime kaasa võtta. Meid toodi reega Pologoje jaama, kogu küla oli saatmas ja kõik nutsid. Jaamahoone oli suur ja külm ja seal seisis tohutu karutopis. Rong peatus jaamas ainult paar minutit, jooksimise selle rongi poole ja onu hüppas koos minuga rongile, kui see juba aeglaselt liikus. Sõrmused, mis meil kaasas olid, vahetasime hiljem söögipoolise vastu. Vaid mõned üksikud serviisitükid on sellest reisist senini alles, need paneme jõulude ajal lauale ja meenutame pereliikmeid, keda enam pole.»

Võrus ootasid Marje peret sugulased, kelle juures kümme mekond päeva uue elamise järgi ringi vaadati. Erastveres leiti tühi maja, millest inimesed olid Siberisse viidud. Elu tuli